

JE KUNT ME
VERTROUWEN

WOW

WAT VIND JIJ
BELANGRIJK

IK
HELP
JE

GRIPP

WAT NAAR
VOOR JE

SORRY

Groepsvorming,
identiteit en
pestpreventie

FIJN

HOE
REAGEER
JIJ

DEAL

DOE JE MEE?

SAMEN

GELUKKIG...

ZULLEN WE PRATEN

NU IS HET
AAN JULLIE

Handleiding voor het GRIPP-team

Gerichte maatregelen bij pesten en andere groepsproblemen

Voorwoord

Iedereen heeft recht op een fijne schooltijd!

De schooltijd is voor alle leerlingen een vormende periode in hun leven. Voor de meeste leerlingen is de periode dat ze naar school gaan een fijne tijd. Ze doen nieuwe kennis op, verwerven nieuwe vaardigheden en hebben vooral veel contact met leeftijdsgenoten. Tegelijkertijd is de schooltijd voor veel leerlingen ook een spannende en ingewikkelde periode. Dit geldt zeker voor het voortgezet onderwijs, als leerlingen in de puberteit komen en vragen hebben over zichzelf, hun omgeving en hun ontwikkeling. Voor een deel van de leerlingen is de schooltijd een moeizame, onplezierige periode. Ze vinden moeilijk aansluiting bij klasgenoten, liggen niet goed in de groep of worden gepest. Pesten is een probleem dat het welzijn en de ontwikkeling van leerlingen ernstig bedreigt.

Juist in deze periode van de pubertijd, bij de start van de middelbare school, kunnen we leerlingen ondersteunen richting een fijne schooltijd. In deze periode is het belangrijk dat leerlingen inzicht krijgen in, en kennis verwerven over zichzelf in contact met anderen. Kennis over verschillende rollen in een groep, en de rol die leerlingen zelf kunnen innemen is relevant. Inzicht in hun eigen emoties, vaardigheden en houding helpt het eigen gedrag te reguleren en het gedrag van anderen in de groep te herkennen. Op school ontwikkelen leerlingen zich in een groep. Ze leren van en met elkaar. Onderzoekers zijn het erover eens dat pesten ook een groepsproces is. Het positief beïnvloeden van groepsprocessen is daarom essentieel om samen te kunnen leren en pesten effectief tegen te gaan.

In het voortgezet onderwijs blijkt het aanpakken van groepsproblemen en pesten een moeilijker opgave dan in het basisonderwijs. Wereldwijd lukt het scholen en wetenschappers minder goed om pestgedrag in het voortgezet onderwijs te verminderen. Dit vraagt om nieuw onderzoek en het ontwikkelen van nieuwe materialen voor scholen.

Met groepsvorming, identiteit en pestpreventie (GRIPP) staan we aan het begin van een ontwikkeltraject om samen met docenten, leerlingen, ouders, trainers en wetenschappers materiaal te ontwikkelen waarmee docenten en leerlingen preventief kunnen werken aan een fijne groep voor iedereen, zodat we problemen zoveel mogelijk voorkomen. We hopen dit samen te doen, want om iedereen een fijne schooltijd te geven is systematisch en voortdurende inspanning nodig van alle partijen.

Alleen samen lukt het om van de klas een fijne groep te maken waarin leerlingen zichzelf kunnen zijn en alle ruimte krijgen om zich te ontwikkelen.

Gijs Huitsing
Rijksuniversiteit Groningen

Over deze handleiding

Deze handleiding is voor het GRIPP-team. Het GRIPP-team bestaat meestal uit drie tot vijf betrokken medewerkers van de school. Het GRIPP-team wordt samengesteld door de directie en eventueel de bouwcoördinator. Jullie zijn als GRIPP-team verantwoordelijk voor het waarborgen van de implementatie van GRIPP op de school. Daarnaast zijn jullie het aanspreekpunt voor mentoren wanneer deze groeps- of pestproblemen signaleren.

Wanneer de mentor een aantal stappen heeft uitgevoerd om de situatie beter in kaart te brengen komt het GRIPP-team in actie. Samen met de mentor ga je in gesprek en maken jullie een beargumenteerde keuze over hoe te handelen.

Deze handleiding gaat dan ook over hoe je kunt handelen in dergelijke situaties. Jullie handelen (en dat van de mentor) is onderverdeeld in vijf stappen. Binnen deze stappen voer je gesprekken met leerkrachten en leerlingen. Deze aanpak zorgt voor een gestructureerde en cyclische manier van omgaan met problemen in de groep.

Gerichte maatregelen bij pesten en andere groepsproblemen

Elke mentor zet met het lesmateriaal van GRIPP in op het ondersteunen van positieve groepsvorming in de klas. Daarnaast is het doel van de activiteiten uit het lesmateriaal om processen in de klas en het effect van bepaald gedrag bespreekbaar en zichtbaar te maken. Dit maakt leerlingen bewust van hun eigen gedrag en het gedrag van anderen. Het helpt hen om keuzes te maken over hun eigen gedrag en om anderen aan te spreken.

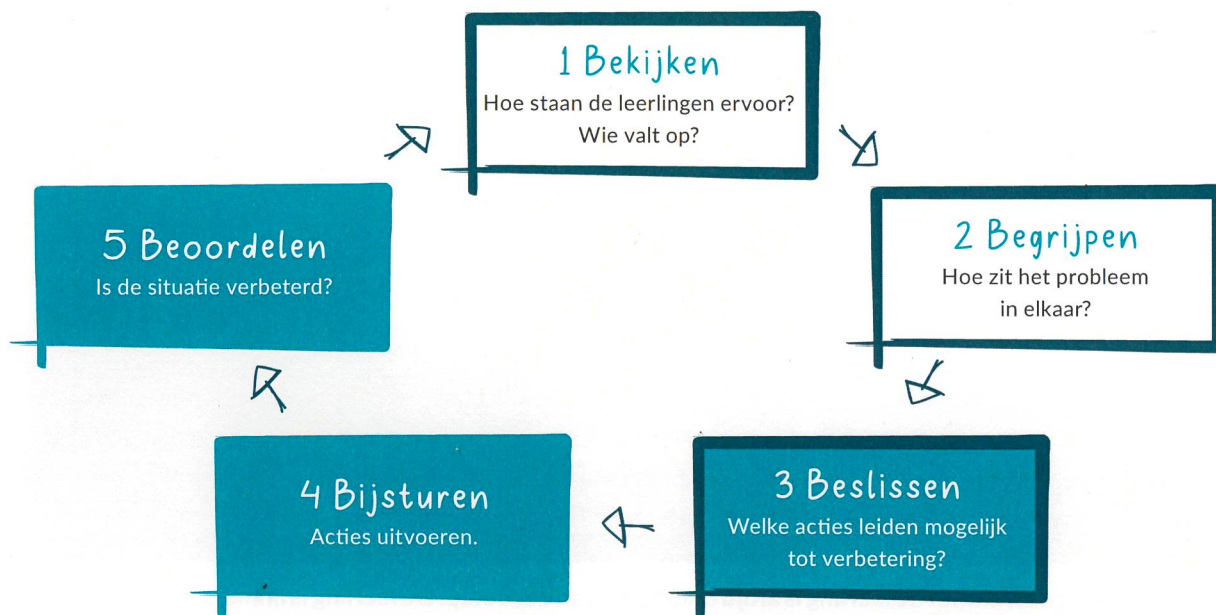
Deze preventieve activiteiten kunnen niet altijd voorkomen dat er negatief gedrag of pestgedrag in de klas voorkomt. Dan is het van belang dat dit gesignaleerd wordt en dat erop wordt gereageerd. Zorgvuldig handelen is nodig bij het bespreken of ingrijpen bij negatief of pestgedrag, omdat geen enkele situatie hetzelfde is. De gerichte maatregelen worden hiervoor ingezet. Dit is iets anders dan aanspreken of straffen. Een voorbeeld:

Uit de Leerlingmonitor en gesprekken met een leerling weet je dat een meisje zich buitengesloten en geïntimideerd voelt door een groepje meiden uit de klas. Als je erop let zie je inderdaad dat dit groepje vaak lacht als zij iets zegt, begint te fluisteren en te lachen als ze langsloopt. Tijdens het mentoruur zie je een blik gericht op het meisje waarvan jij vermoedt dat deze bedoeld is om haar de mond te snoeren.

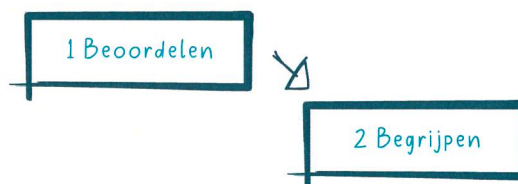
Hoe reageer je hier als docent op? Dat kan best lastig zijn, want een reactie in de trant van: *"Ik doe toch niks, ik kijk alleen maar!"* ligt voor de hand. Zo'n reactie kan leiden tot ingewikkelde discussies (waar het meisje in dit voorbeeld niet mee geholpen is).

Cyclische aanpak

Het proces van het signaleren van problemen tot het aanpakken van pesten vraagt om een zorgvuldige en cyclische aanpak. Deze bestaat uit 5 stappen: bekijken, begrijpen, beslissen, bijsturen en beoordelen. In dit deel van de handleiding staan alle 5 de B's uitgewerkt. Eerst zal elke stap kort worden beschreven. Daarna staat voor elke stap beschreven wie de stap uitvoert en hoe je deze uitvoert. Lees deze goed door voor je aan de slag gaat.

Deze eerste en de tweede stap voert de **mentor** uit, op basis van zijn/haar eigen observaties en de uitkomsten van de Leerlingmonitor. Deze stappen worden dus altijd doorlopen om te beoordelen of er een gerichte maatregel ingezet moet worden.

Bij de derde stap wordt besloten welke gerichte maatregel er kan worden ingezet. Dit besluit maakt **het GRIPP-team samen met de mentor**.

In de vierde stap voert **het GRIPP-team** de maatregel uit en in de laatste evalueert het GRIPP-team de uitkomsten. Dit zorgt voor snel en adequaat handelen bij terugval. Deze controle maakt het ook voor de gepeste leerling(en) laagdrempelig om te vertellen als er toch opnieuw iets voorvalt. Dat is een reden om de cyclus opnieuw door te lopen.

Stap 1. Bekijken

Signalen opvangen

Als mentor houd je in de gaten hoe het met de leerlingen in je mentorgroep gaat. Het bespreekbaar maken van negatief- of pestgedrag vraagt om zorgvuldig handelen omdat geen enkele situatie hetzelfde is. Creëer daarom vaste momenten in het schooljaar waarop je als mentor (samen met je collega's) stilstaat bij de ontwikkeling van je klas als groep. Voor deze momenten kun je gebruik maken van de informatie uit gesprekken met leerlingen, je eigen observaties, gesprekken met ouders, de Leerlingmonitor en leerlingbesprekingen.

Voordat je met het GRIPP-team nadenkt over maatregelen is het van belang eerst de juiste informatie te verzamelen. Ga daarom naar aanleiding van de signalen in gesprek om te begrijpen wat er speelt.

Stap 2. Begrijpen

Een gesprek met de leerling

De informatie die je vergaart bij het bekijken van de klas kan aanleiding zijn om een situatie verder te onderzoeken. Als bijvoorbeeld blijkt dat een leerling een laag welbevinden heeft, buiten de groep valt (geen vrienden hebben, afgewezen worden) en/of slechte resultaten haalt, dan vraagt dat om nader onderzoek: *wat zou hier aan de hand kunnen zijn?* Oftewel, onderzoek hoe een situatie in elkaar steekt.

Een individueel gesprek met de leerling is **altijd** onderdeel van deze stap. De leerling is immers je belangrijkste (informatie)bron. Alle andere informatie die je uit je onderzoek meeneemt kan ondersteunend zijn in dit gesprek. Het helpt om tijdens het gesprek gerichte vragen te stellen, en te controleren of jouw observaties kloppen. Andere manieren om in de stap *begrijpen* informatie te verzamelen:

- Gerichte observaties
- Informatie ophalen bij collega's (nu, uit eerdere jaren of zelfs van de basisschool)
- Signalen van ouders

Blijf altijd in contact met de leerling over wie het gaat, deze kan in een kwetsbare positie zitten. Het vraagt moed om bespreekbaar te maken dat je niet lekker in je vel zit als gevolg van pesten. Aan ons als docenten is het de taak ervoor te zorgen dat deze moed beloond wordt door betrouwbaar te zijn in je handelen. Alleen dit kan het vertrouwen weer doen groeien. Zorg dus dat de leerling weet welke stappen je gaat zetten, met wie je dingen bespreekt en wat je bespreekt. Vraag toestemming voor het delen van informatie, overleg en luister.

Stap 3. Beslissen

Een gesprek tussen de mentor en het GRIPP-team

Nu de mentor alle informatie heeft die nodig is, overlegt deze met het GRIPP-team en betrokken collega's. Tijdens het overleg deelt de mentor zijn/haar inzichten en besluit samen met het GRIPP-team welke aanpak ze kunnen inzetten. Welke aanpak wordt gekozen is afhankelijk van de situatie, van de individuele leerling en de groep. Belangrijke afwegingen zijn:

- Heeft de leerling om wie het gaat vertrouwen in de aanpak (gaat de leerling akkoord)?
- Kan de groep de (mede)verantwoordelijkheid dragen voor de oplossing?
- Hoeveel leerlingen zijn er actief bij betrokken
- Welke acties worden er ingezet? Door wie?
- Welke rol houdt de mentor, en heeft deze ondersteuning nodig? Van wie en hoe?

Stap 4. Bijsturen

Gerichte maatregel inzetten

Het GRIPP-team voert (in samenwerking met de mentor) de gerichte maatregelen uit. De gerichte maatregelen die bij deze methode omschreven worden zijn:

- de steungroepaanpak
- de directe aanpak

Voor beide maatregelen is een aparte overzichtspagina. Op deze pagina staat de aanpak kort beschreven. Je kunt terugvinden **wat** de aanpak inhoudt, welke **uitgangspunten** worden gehanteerd en **wanneer** je de aanpak inzet.

Verderop is per aanpak de gespreksvoering volledig uitgewerkt. Voor elk gesprek staat beschreven, wat het **doel** is, welke **houding** je het beste kunt aannemen als gespreksleider en welke **boodschap** je over probeert te brengen. Ook vind je voor elk gesprek tekstballonnen. In deze ballonnen staan voorbeeldzinnen die je kunt gebruiken tijdens het gesprek. Gebruik deze handleiding dan ook altijd wanneer je één van de gerichte maatregelen gaat inzetten.

De maatregelen gaan ervanuit dat (een deel van) de klas medeverantwoordelijk is voor de oplossing. Hierbij wordt meestal **geen** gebruik gemaakt van straf of consequenties voor de daders. Deze krijgen juist de kans hun gedrag (met opgeheven hoofd) te veranderen. Uit Fins onderzoek blijkt dat bij pesten, het straffen van de daders geen tot weinig effect heeft. Het veroordelen van gedrag werkt beter dan het veroordelen van de persoon.

Dit betekent niet dat er nooit meer consequenties opgelegd kunnen worden. Elke school kent schoolregels, deze blijven in alle gevallen gelden. Bij een overtreding van een regel treden de schoolregels in werking met de daarbij horende consequenties. De schoolregels dekken echter niet de relationele processen die bij pesten aan de orde zijn, zoals blikken, buitensluiten en negeren. Daarvoor zet je de gerichte maatregelen in.

Stap 5. Beoordelen

Evalueren wat er is veranderd

Na het inzetten van een maatregel is het belangrijk te monitoren wat het effect is.

- Is de situatie verbeterd (volgens de leerling, volgens klasgenoten)?
- Wat is er nodig als vervolg? Wie pakt dit op?
- Op welke manier houden we een vinger aan de pols? Wie voert dit uit?

Onderschat niet de waarde van deze laatste stap. Je neemt leerlingen serieus door met hen in contact te blijven en te checken hoe met hen gaat. Daarbij gaat het niet alleen om degene die zich niet prettig voelden, maar ook om degenen die hebben geholpen om aan een oplossing te werken.

Stap 1 Bekijken

Vermoed je een probleem?

Nee

Ja

Stap 2 Begrijpen

Gesprek met de
gepeste leerling.
Is er inderdaad sprake
van een probleem?

Ja

GRIPP-team
inschakelen

Stap 3 Besluiten

In overleg met het GRIPP-team
besluiten welke aanpak
ingezet wordt.

Ja

Nee

Stap 4 Bijsturen

Nee

Steungroepaankpak

Gesprek A
Informeren van de gepeste
leerling

Gesprek B
De steungroepbijeenvakomst

Directe aanpak

Gesprek A
Informeren van de gepeste
leerling

Gesprek B1
Individuele
gesprekken met de pesters

Gesprek B2
Groepsgesprek met de pesters

Gesprek B3
Het steungesprek

Stap 5 Beoordelen

Is de situatie
voldoende verbeterd?

Gesprek C
Evaluatie met de gepeste leerling

Gesprek D
Evaluatie met de steungroep

Nee

Ja

Vieren!

De mentor en het
GRIPP-team blijven
de situatie monitoren.

Nieuwe ronde. Na twee rondes de steun-
groep ontheffen van verantwoordelijkheid.

Uitgevoerd door de mentor

Uitgevoerd door het GRIPP-team

Passende oplossing
zoeken met het GRIPP-
team/zorgteam.

Inschakelen zorgtrainer.